

*Сібільов Денис Михайлович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЗВ'ЯЗКУ З НОВОВІЯВЛЕНИМИ ТА ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами є специфічним видом перегляду судових рішень, він суттєво відрізняється від перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку належить до конституційних засад судочинства, в тому числі цивільного судочинства. Стаття 129 Конституції України зазначає серед цих засад (принципів) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – касаційне оскарження судового рішення до Верховного Суду. Тобто ці види перегляду судових рішень передусім встановлені Конституцією України, а потім більш детально регулюються на рівні галузевого законодавства.

На відміну від цих видів перегляду судових рішень, перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами встановлений лише на рівні галузевого законодавства і відповідні норми містяться в ЦПК України.

Як і касаційний перегляд судових рішень, їх перегляд у зв'язку із нововиявленими та виключними обставинами спрямований на перегляд рішень, що набрали законної сили. В цьому контексті, характеристика перегляду судових рішень, що набрали законної сили, яка була дана у свій час С.Ю.Кацем, як явищу надзвичайному, екстраординарному, виключному [1], стосується і цього виду їх перегляду.

Підстави для перегляду судових рішень у зв'язку із нововиявленими або виключними обставинами містяться у ст. 423 ЦПК України. В цій статті зазначено, що рішення, постанова або ухвала суду, якими закінчено розгляд справи, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами.

Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі;

3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

Про можливість перегляду у зв'язку з нововиявленими обставинами деяких судових наказів зазначається і у ст. 170 ЦПК України.

Як справедливо вказує Н. Ю. Сакара, діяльність суду під час перегляду рішень у зв'язку із нововиявленими обставинами спрямована на виправлення судової помилки [2].

Підставами для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є:

– встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане;

– встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;

– встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

Із змісту цієї норми можна зробити декілька висновків:

1. У зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами можуть бути переглянуті будь-які рішення суду та постанови суду, і лише певні ухвали, ухвали, якими закінчено розгляд справи. До таких ухвал суду першої інстанції згідно із статтями 255 та 257 ЦПК України належать ухвали про закриття провадження у справі та залишення позову без розгляду. Як водночас зазначає З.А.Добош, законодавством не обмежено перегляд за нововиявленими обставинами судових актів, винесених в апеляційній та касаційній інстанціях [3].

2. Рішення, постанови та ухвали повинні набрати законної сили. Це також важлива умова для їх перегляду у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами. З цього логічно випливає, що якщо нововиявлені або виключні обставини виникли після проголошення рішення і до набрання ним законної сили, вони можуть розглядатись як підстави для перегляду відповідних рішень та ухвал в апеляційному порядку.

Значаючи про нововиявлені обставини, закон діє їх перелік, вказуючи передусім про істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи. Фактично це є легальним визначенням поняття нововиявлених обставин. Насправді, всі інші зазначені законом нововиявлені обставини підпадають під це визначення, воно має по суті родовий характер, інші зазначені законом нововиявлені обставини є більш деталізованими за своїми умовами проявами цих загальних обставин, всі вони без винятку розглядаються як істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

Нововиявлені обставини не є новими доказами, це обставини, які існували під час розгляду справи, але не досліджувались судом з певних причин (наприклад, тому що деякі факти у справі були презюмованими, як-то факт батьківства стосовно дитини, народженої у шлюбі, преюдиційними тощо). Нововиявлені обставини самі по собі повинні бути доказані належними і допустимими доказами.

Так, закон зазначає, що встановлені вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримі-

нальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі, розглядаються як нововиявлені обставини, але підтверджені вони можуть бути саме вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили. Ця норма існує в безпосередньому зв'язку із ст. 78 ЦПК України, яка в частині другій зазначає, що обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування. Тобто ці нововиявлені обставини повинні підтверджуватись лише допустимими засобами доказування.

Що стосується такої підстави для перегляду судового рішення, як скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду, то ця ситуація обумовлена зв'язком декількох пов'язаних між собою судових рішень, одне із яких ґрунтувалось на преюдиційній силі попереднього. Нагадаємо, що згідно із ст. 82 ЦПК обставини, встановлені рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини, якщо інше не встановлено законом.

Література

1. Кац С. Ю. Судебный надзор в гражданском производстве / С. Ю. Кац. – М. : Юрид. лит., 1980. – С. 136.
2. Сакара Н. Ю. Провадження у зв'язку із нововиявленими обставинами та принцип правової визначеності / Н. Ю. Сакара // Університетські наукові записки. – 2013. – № 4 (48). – С. 147.
3. Добош З. А. До питання про поняття нововиявлених обставин у цивільному судочинстві / З. А. Добош // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2017. – Вип. 47, т. 1. – С. 122.